

OERBOS IN DRENTE

J. MART. DUIVEN.

In onze schooljaren leerden wij, dat er in ons land geen oerwoud meer te vinden was. Het dichtst bij kon men dat pas aantreffen in Bohemen en andere dunbevolkte gebieden. In ons land waren de oorspronkelijke bossen op de lange duur allemaal door de mens gekapt of gerooid en in cultuurgrond veranderd. Ook zorgde het vee er door zijn vraatzucht wel voor, dat jonge

boompjes geen kans kregen om op te schieten, waardoor vele ontboste, maar niet in cultuur gebrachte plekken in heiden overgingen. Daar onderging die bodem dan zulke ingrijpende veranderingen, door podsolering, dat er van zelf geen bos meer op kon groeien. De bossen, die er nu nog zijn, leerde men dan verder, zijn allemaal door de mens aangeplant en, al zijn ze ook nog zo oud en al hebben de bomen er ook nog zo knoestige stammen, oerwouden of oerbossen zijn het niet.

Onder de vele stelligheden, die ons jong bijgebracht worden, zijn er enkele, die later van hun voetstuk vallen en vele, waarvan een brokje afvalt.

Zo ben ik ook aan onze opvatting over het oerbos in Nederland gaan twijfelen. Al heeft de mens van het begin onzer jaartelling af ons oorspronkelijk loofbos gekapt en gerooid tot het in de 17de eeuw geheel zou zijn verdwenen, toch blijft het heel goed mogelijk, dat er in destijds dunbevolkte streken wel resten zijn overgebleven, in het bijzonder daar, waar ze, als afscheiding van het bouwland bv., een functie vervulden in het menselijk bedrijf.

Met behulp van de plantensociologie is het tegenwoordig mogelijk om uit te maken, of de vegetatie van dergelijke bosresten een natuurlijke is, en om aan de hand van kensoorten en differentiërende soorten te bepalen, tot welk type het oorspronkelijke bos heeft behoord. (Op zichzelf vormt een natuurlijke vegetatie geen voldoende criterium voor oorspronkelijk bos, daar ook aangeplante bossen die op den duur kunnen vertonen).

Het lijkt me nu helemaal niet uitgesloten,

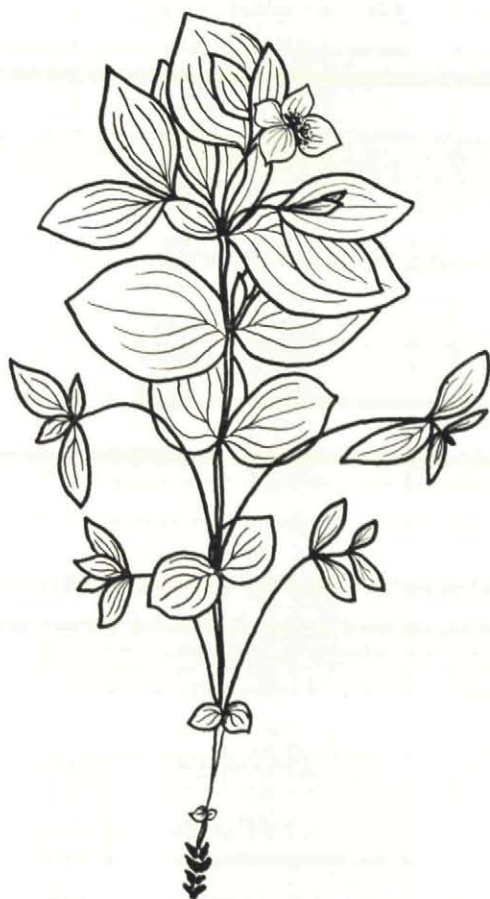

Fig. 1. Zweedse Kornoelje (*Cornus suecica*), $\frac{1}{2}$ nat. gr. Jipsingboertange, 4/4 1952. Herb. J. M. D.

dat er in Drente nog enkele restanten van oerwoud te vinden zijn. Daarvoor komen in de eerste plaats sommige „strubben” in aanmerking, met hun vaak rijke en natuurlijke vegetatie. De mooiste zijn wel de Zeijer strubben; ze bezitten een prachtige kruidenflora, waarin de Zweedse kornoelje (*Cornus suecica*) het hoogtepunt vormt. In Zweden vindt men dit sierlijke plantje overvloedig in lichte boreale bossen en noemt men het naar de vruchtjes Hönshär, wat hoenderbessen betekent. In ons land werd het voor het eerst ontdekt in Westerwolde in het Liefstincksbroek, dat men ook wel Weenderbos noemt. Toen de heer W. W. Schipper te Winschoten — de bekende rubicoloog — er eens een plantje van toonde, zei een van de meisjes uit zijn klas: „Daar weet ik wel een heel bos vol van staan”. Dit bewuste plekje is thans de grootste groeiplaats van ons land, gelegen te Jipsinghuizen, eigendom van Natuurmonumenten en dus beschermd. Verder kan ik mededelen, dat er onlangs een nieuwe rijke vindplaats is aangetoond te Jipsingboertange, waar de Zweedse kornoelje, hoewel oorspronkelijk aangeplant en dus een handje geholpen, zich in natuurlijke omgeving bevindt en een rasse uitbreiding in forse planten te zien geeft. Sommige natuurliefhebbers juichen een dergelijke kunstmatige verrijking van onze flora toe, andere keuren ze echter af en beschuldigen de bedrijver van „Florenfälschung”.

Maar om op ons oerwoud terug te komen — die Drentse strubben (een woord, dat te vergelijken is met het Duitse Gestrüppe, dat kreupelhout of struikgewas betekent, en ook in verband staat met struweel) zijn armelijke resten van oorspronkelijke bossen in die streek. Eeuwenlang heeft de dorpsbevolking daar haar hout weggehaald en door dat uitdunnen werd de bodem niet

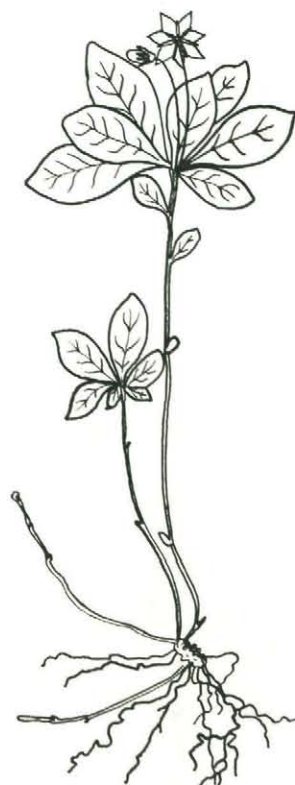

Fig. 2. Zevenster (*Trientalis europaea*), $\frac{1}{2}$ nat. gr. Odoorn, autochthone enclave in het Staatsbos, 23/5 1953. Herb. J. M. D.

alleen steeds meer uitgeput, maar stond hij ook steeds meer open voor de overvloedige regenval, die hem ook al niet verbeterde. Alleen de geringe bevolkingsdichtheid van het Drentse land heeft verhoed, dat ook deze strubben zouden verdwijnen, nog vóór er plantensociologen waren, om ze te onderzoeken. Nu tonen de boskruiden nog aan, tot welk type de bossen behoorden, die tot strubben gedegeneerd zijn. Zelfs in begroeiingen van wegranden en in akkermaalshout hebben deze planten een laatste schuilplaats kunnen vinden.

In de Staatsbossen te Odoorn bevindt zich een gedeelte, dat eveneens op oerwoud terug te brengen zou kunnen zijn. Mijn

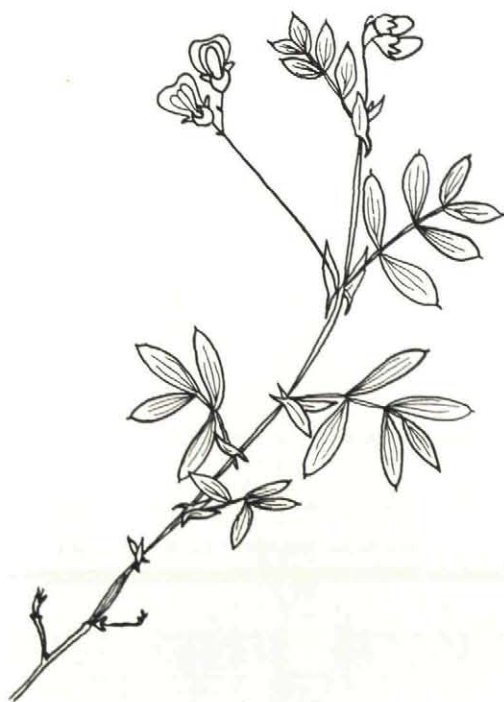

Fig. 3. *Knollathyrus* (*Lathyrus montanus*), $\frac{1}{2}$ nat. gr. Odoorn, autochthone enclave in het Staatsbos, 5/5 1953. Herb. J. M. D.

aandacht werd er op gericht, doordat een mijner correspondenten mij berichtte, dat daar de Zevenster (*Trientalis europaea*) overvloedig groeide. Hoewel het al September was, toen het bericht mij bereikte en er dan boven de grond van de Zevenster niets meer te zien is, besloot ik er toch dadelijk naar toe te gaan. Het plekje was niet gemakkelijk te vinden, want mijn correspondent had geschreven van lage heuvelen, en de voorwerker, die ik aansprak, wist geen andere heuvel, dan die van de uitzichttoren. Maar eindelijk voerde hij mij naar een groep oude eiken, waar de grond ruim een meter rees. Zevenster vond ik inderdaad niet meer, maar wat me nog meer verraste en verheugde, was een gemeenschap van bijzondere bosplanten. Allereerst vielen de fraai roodgestippelde

besjes van het Dalkruid (*Majanthemum bifolium*) op, en verder groeiden er vele viooltjes, die later Rivinus' viooltjes (*Viola riviniana*) bleken te zijn, welke een voorliefde voor silicieuze bodems bezitten.

Het loonde dus de moeite, daar in de aanvang van de Meimaand eens weer naar toe te trekken, wanneer de meeste bosplanten hun optimale ontwikkeling vertonen.

De viooltjes bleken nu vergezeld te zijn van vele Bosanemonen (*Anemone nemorosa*) van allerlei loof. De mooiste waren wel die, welke zeer laag bleven en uiterst donker saggroen loof hadden met donkerpurper gekleurde onderzijde.

Er groeide nog een groot aantal andere bosplanten en alleen al die soortenrijkdom zou een aanwijzing kunnen geven van oorspronkelijkheid. De vorige herfst had een vlinderbloemige plant in niet bloeiende toestand mijn aandacht getrokken. Zij paste in geen enkel schema, dat ik mij voorstelde, en kon ook geen kiemplant zijn. Ze droeg één, twee en drie blaadjes per samengesteld blad en ook nog een met vier stuks. De gevleugelde stengel gaf de doorslag, dit moest de *Knollathyrus* wezen, die ik wel uit Frankrijk kende, maar dan veel forser en met bredere blaadjes. Thans rezen overal de uitlopende spruiten omhoog en op een bijzonder gunstig plekje bloeide er ook al een. Met de naam van deze plant heeft men lange tijd moeite gehad. Linnaeus rekende haar wegens het gemis van bladranken tot het geslacht *Orobis* en noemde haar *Orobis tuberosus*, waarvan de naam *Knollathyrus* de vertaling is. Later werd zij meest *Lathyrus macrorrhizus* genoemd, zoals Wimmer haar in zijn Flora van Silezië (1830) aanduidde, omdat er al een *Lathyrus tuberosus* (Aardaker) is. Die naam was zeer terecht gekozen, want de *Knollathyrus* heeft zeer lange ondergrondse uitlopers, waar-

aan van tijd tot tijd de knolletjes optreden, die variëren van de grootte van een sago-korrel tot een hazelnoot. Maar hij moest op prioriteitsgronden wijken voor de naam *Lathyrus montanus*, omdat Bernhadi haar die naam reeds in 1800 had gegeven. Vroeger meende men, dat deze plant bij ons te lande slechts in Zuid-Limburg en bij Nijmegen groeide, en toen men haar voor het eerst in Drente aantrof, dacht men, dat ze opzettelijk door een „Florenfälscher” was aangeplant of verwilderd was uit een tuin, waarbij men dan in de eerste plaats aan Prof. Van Veldhuyzen's Adderhorst nabij Zeegse dacht. Later vond men de plant ook bij Annen en op vele andere plaatsen en is het gebleken een echte indi-geen te zijn, evenals in Noordwest-Duits-land, waar ze in de Eichenkratts voorkomt. Dan groeide er een plantje, dat ook al niet met de gewone planten uit de omgeving te vergelijken viel. Nu valt het niet mee, om een onbekend gewas zonder bloemen of vruchten te herkennen, temeer als het niet op zijn naaste verwanten lijkt. Hier leek het een hertshooi-soort, een Zonneroosje, Lepeltjeheide of zelfs een Kruipwilgje. De eerste ingeving is vaak de beste en inderdaad gaven de doorschijnende olie-kliertjes in de bladen spoedig de beslissing en bleek het Fraai hertshooi (*Hypericum pulchrum*) te zijn, waarnaar ik in Wester-wolde, naar aanleiding van een oude op-gave, jarenlang — tevergeefs — gezocht had. In bloeiende toestand geven de ge-steelde klierkopjes op de stompe kelkbladen de doorslag. Het is een goede keuze van Linnaeus geweest, om de plant *pul-chrum* te noemen, wat fraai beduidt; ze is inderdaad buitengewoon sierlijk.

Temidden van de rijkdom aan planten vie-len in deze omgeving de talrijke exemplaren van Zenegroen (*Ajuga reptans*) op; de bekende uitlopers dragende lipbloem

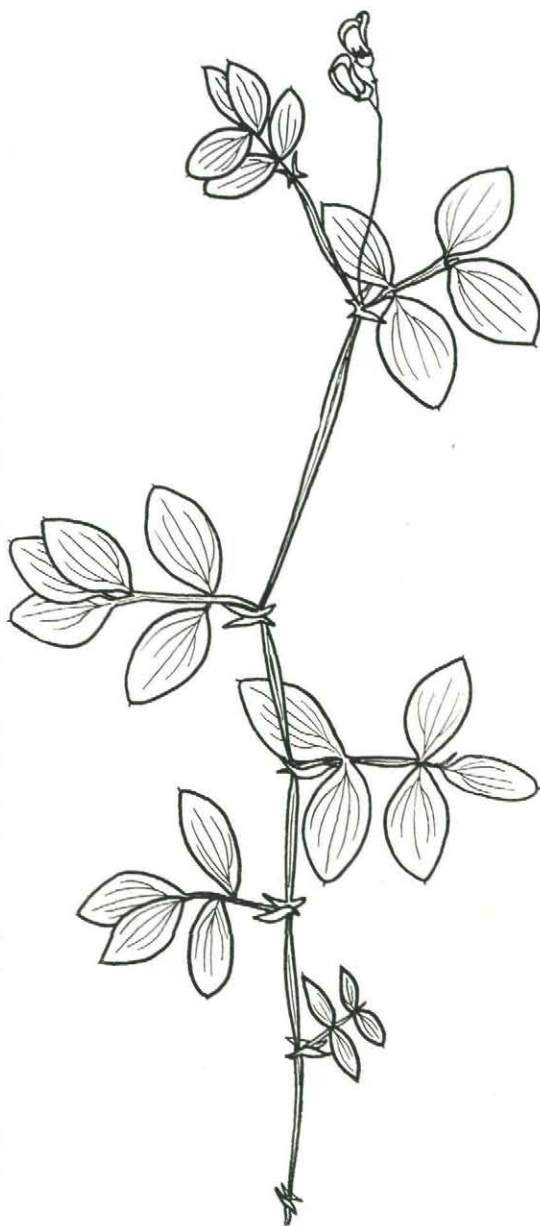

Fig. 4. *Knollathyrus* (*Lathyrus montanus*), $\frac{1}{2}$ nat. gr. Een andere spruit van dezelfde plant als fig. 3 in de open vlakte verder gekweekt, 9/6 1953. Herb. J. M. D.

toonde hier wel buitengewoon diep azuurblauwe, maar ook lichte lilakleurige bloe-

Fig. 5. *Fraai hertshooi* (*Hypericum pulchrum*), $\frac{1}{3}$ nat. gr. Odoorn, autochthone enclave in het Staatsbos, 9/6 1953. Herb. J. M. D.

men. Tezamen met Rivinus' viooltje, Bosanemoon en Reukgras is het Zenegroen een differentiërende soort voor een bepaalde vorm van het Wintereiken-Berkenbos. En zo weten we, dat we hier hebben te maken met het Viooltjesrijke Winter-

eiken-Berkenbos of *Querceto sessiliflorae-Betuletum violetosum riviniana* Tx. et D. 1937.

Dit bostype hoort thuis in atlantische tot subatlantische streken met zowel fijn- als grofkorrelige zandbodem, waaronder op geringe diepte leemlagen voorkomen. Dat komt hier op de Hondsrug goed uit, want het is hier een grondmorenebodem, waar het keileem aan de oppervlakte of dicht eronder ligt. Het kan nog bedekt zijn met fluvioglaciaal zand, maar in de loop der tijden kan dit ook weggespoeld zijn, zodat het keileem aan de oppervlakte of dicht erverwering. Ja, op sommige plekken liggen de oudere praemorenegronden bloot.

Het bleek nu, dat hier oorspronkelijke strubben waren blijven liggen, waar rondom heen men de Staatsbossen aangeplant had. Terwijl in de laatste de bomen flink willen groeien en hoog opschieten, blijven de eikjes (het is *Quercus robur*) uit het oerwoudrestantje nietig, gehandicapt als ze zijn door de armelijke bodem. Maar evenwel geeft diezelfde bodem aan onze bijzondere plantengemeenschap de gelegenheid, zich te handhaven.

Uit het plantagewoud van de Staatsbossen komende en in het oerwoudrestantje doordringende, springt het hart van de florist en de plantensocioloog op van vreugde. We mogen het Staatsbosbeheer zeer dankbaar zijn, dat het deze natuurlijke enclave intact heeft gelaten en niet in het productiebosstelsel heeft opgenomen.

VRAGEN EN KORTE MEDEDELINGEN

Zaden van wilde planten verkrijgbaar. Van een aantal wilde planten heb ik deze nazomer zaad geoogst, waarvan nog wat voor liefhebbers beschikbaar is.

Het betreft zaad van de volgende soorten :

Bolderik, Hondstong, Gele hoornpapaver, Torrenkruid, Koningskaars, Stalkaars, Langbladereprijs, Duizendblad, Vijfdelig kaasjeskruid, Besanjelier, Zwarte toorts, Knikkend nagelkruid, Glad parelzaad, Bunias en Kleine ruit.